

Ulkoa ohjattua isänmaanrakkautta?

Miehen silmät kimmelsivät raivosta, kun puhe kääntyi journalismiin. ”Liberaalin journalismin edustajat rapattavat tätä maata. He edistävät mätiä länsimaisia ihanteita, kuten homoseksuaalisuutta!” Minä ja seurueessa istuvat amerikkalaiset rauhanaktivistit tuijotimme lautasiamme. Oli hyisen kylmä helmikuinen ilta ja olimme tulleet Moskovaan mielestämme edistämään rauhaa. Siihen liittyen meidät oli kutsuttu tälle illallisellekin hienoon, mutta tyhjään ravintolaan Moskovan ydinkeskustassa. Tässä vaiheessa hankkeemme tuntui menevän huonosti. Mies jatkoi paasaamista, kunnes keskeytin hänet varovasti kysyäkseni, mikä sitten ei olisi liberaalia journalismia? ”Patrioottinen journalismi tietenkin”, mies totesi.

Patriotismista on kuin varkain tullut olennainen osa Venäjän valtion ideologiaa. ”Patrioottinen koulutus” tuotiin koulujen opetusohjelmiin jo yli kymmenen vuotta sitten. Kuten Douglas W. Blum kirjoitti jo vuonna 2006 muistiossaan *Official Patriotism in Russia – Its Essence and Implications*, patrioottinen koulutus on ytimeltään erittäin militaristista. Blum kuvaa, kuinka Putin totesi nuorisoryhmää tavatessaan jo keväällä 2006, että ”Venäjää ei ole ilman armeijaa”. Patrioottinen kasvatusta keskittyy kansalliseen historiaan ja siihen, miten tsaarin aika, neuvosto-aika ja Neuvostoliiton jälkeinen aika limittyvät toisiinsa. Painopiste on saavutuksissa – erityisesti sotilaallisissa. Blum muistuttaa myös, että siinä, missä sotilaallisuus ja sotahistoria ovat patrioottisen koulutuksen ytimessä, koulutus pyörii myös antiteesinsä eli kosmopoliittisten arvojen ympärillä. Näin ollen ”perinteinen” kulttuuri – kuten musiikki ja kansantanssit – on suositteluvampaa kuin länsimaisvaikutteinen pop-kulttuuri.

Patriotismi ulottuu pitkälle ihmisten yksityisyyteen. Homopropagandalaki, rahalliset kannustimet synnyttää lisää lapsia, länsimaalaisten adoption kiristäminen ja moni muu perhepoliittinen linjaus kietoutuvat ajatukseen etnisestä venäläisestä patriotismista. Siitä, miten Venäjän lukuisat muut kansallisuudet tähän hankkeeseen asettuvat, on hyvin vähän tietoa. Blumin patriotisminanalyysissä pohditaan kansallisen identiteetin ja kansallisuuden kietoutumista valtion instituutioille osoitettavaan lojaalisuuteen. Samaan viittaavat tuoreet mielipidetutkimukset: lojaalius valtiorakenteelle on isänmaallisuutta.

Kuten illallisemme Moskovassa osoitti, ei olisi patriotismia ilman journalismia. Sitä mukaa, kun Venäjän vapaan median liikkumatila on vähentynyt, on militaristinen patriotismi uppoutunut osaksi venäläistä mediadiskurssia. Käsitteenä patrioottinen journalismi liitetään usein sotatilanteisiin ja sotiin liittyvään informaatiovaikuttamiseen. Ei kuitenkaan liene liioittelua ajatella, että nykyisessä kybervaikuttamisen ja -sodankäynnin tilanteessa myös Venäjä käy jatkuvaa sotaa, ja se vaatii mieliin vaikuttamista. Journalistien itseymmärrykseen yltävä virallinen patriotismi on siihen oiva väline. Koska suurimmat kansalliset tiedotusvälineet on jo valjastettu valtion propagandakoneiston käyttöön, patriotismin tarinaa haastavat enää muutamat vähälevikkiset lehdet sekä internet.

Internetiäkin kontrolloidaan isänmaallisuuden nimissä. Yhdysvaltalainen Freedom House -järjestö muun muassa muistuttaa Putinin laajentaneen vuonna 2015 kieltoa kertoa sodissa kaatuneiden määristä julkisuudessa. Nyt kielto koskee myös ”rauhanaikaisia erityisoperaatioita” – sellaisia kuin Venäjän rooli Syyriassa tai Ukrainassa. Vuonna 2013 säädetyin lain turvin valtion telekommunikaatioviranomaisen Roskomnadzor sulkee nettisivuja, jotka kannustavat ”ekstremismiin” tai ”kutsuvat laittomiin kokoontumisiin.” Freedom Housen mukaan yli 20 000 nettisivua oli suljettu vuoden 2016 loppuun mennessä.

Mikä sitten on valtiollisen patriotismin ideologian ydin? Institute of Modern Russia -tutkimuslaitos (IMR) on koonnut patriotismiin liittyvää tietoa. Sen patriotismissivustolla erotellaan viisi asiaa, jotka on hyvä tietää. Ensinnäkin Kreml on monopolisoinut patriotismin käsitteen ja käyttää sitä ”valtion” ja ”yhteiskunnan” synonyymina. Toiseksi Kremlin propagandapyrkimykset korostavat Venäjän ”erityisyyttä” ja ”poikkeuksellisuutta”. Kolmanneksi Kreml korostaa mielellään Venäjän suurvalta-asemaa. Jo Georgian sodan aikana vuonna 2008 tämä oli selvästi havaittavissa. Neljäs merkittävä virallisen patriotismin aspekti on sen linkki suvaitsemattomuuteen ja ksenofobiaan. IMR:n mukaan etnosentrinen ksenofobia oli kuumimmillaan vuoden 2014 alkuun saakka. Nyt patriotismin kuorruttama suvaitsemattomuus kohdistuu IMR:n mukaan poliittiseen opposition. Viidenneksi IMR:n mukaan patriotism liittyy myös tarpeeseen ”suojata” Venäjää ulkoiselta kritiikiltä samalla kuin sotilaallinen valmiustaso on kasvanut. Kansa on ”patrioottisen mobilisaation tilassa”.

Mielipidetiedustelut paljastavat, että suurin osa venäläisistä uskoo patriotismin olevan syvä ja intiimi tunne, jota ei voida ohjata ulkoa. Kesäkuussa 2017 Vtsiom-mielipidetutkimuslaitos paljasti, että venäläiset yhdistävät patrioottisuuden muun muassa korruption tuomitsemiseen, venäläisten kansallisten symbolien tuntemiseen ja asepalvelukseen – kaikki asioita, joita virallinen patriotismi on aktiivisesti ylläpitänyt.

Venäläiset eivät myöskään tunnu pahastuvan siitä, että resursseja käytetään vaikkapa massiivisiin sotilasmarsseihin eläkkeiden ja terveydenhuollon sijaan. Voiton päivän paraatit ovat tänä päivänä massiivisempia kuin Neuvostoliitossa. Historioitsija Denis Babtšenko muistuttaa, että sekä Josif Stalin että Nikita Hruštšev pelkäsivät sotasankareiden ohittavan puoluejohdon suosiossa. Voiton päivästä tulikin kansallinen vapaapäivä vasta vuonna 1965.

Kuten sekä tilastot että vaivaannuttava illallisemme Moskovassa osoittivat, monelle venäläiselle virallinen patriotismi on henkilökohtaisesti tärkeä asia. Nähtäväksi jää, miten syviä juopua tuo ideologia viiltää niin Venäjän kansantalouteen kuin ulkosuhteisiin.

Kuva: Nauska

Salla Nazarenko

Kirjoittaja on journalisti, joka työskentelee kansalaisjärjestössä ja tekee väitöskirjaa patriotismista Venäjän ja Georgian televisiojournalismissa.